GLOBALLASHUV SHAROITIDA XALQ DIPLOMATIYASINING XALQLARARO YAQINLASHUV VA O‘ZARO ISHONCHNI MUSTAHKAMLASHDAGI O‘RNI

Karimov Bobir Sharopovich
Sotsiologiya fanlari doktori (DSc), professor
El.pochta: b_karimov@umail

Annotatsiya. Maqolada globallashuv sharoitida xalq diplomatiyasining xalqlar o‘rtasidagi ijtimoiy-madaniy yaqinlashuv, o‘zaro ishonch va hamjihatlikni mustahkamlashdagi o‘rni tahlil qilinadi. Xalq diplomatiyasining madaniy almashinuv, ta’lim, turizm, yoshlar muloqoti va fuqarolik jamiyati institutlari faoliyati bilan bog‘liq mexanizmlari ochib beriladi. Markaziy Osiyo xalqlarining umumiy tarixiy merosi va ma’naviy qadriyatlari asosida hamkorlikni rivojlantirish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Xalqlar o‘rtasidagi ishonchni mustahkamlashga qaratilgan amaliy takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: globallashuv, xalq diplomatiyasi, xalqlar o‘rtasidagi muloqot, o‘zaro ishonch, madaniyatlararo munosabatlar, Markaziy Osiyo, madaniy almashinuv, ijtimoiy integratsiya.

Аннотация. В статье анализируется роль народной дипломатии в укреплении социально-культурного сближения, взаимного доверия и солидарности между народами в условиях глобализatsii. Раскрываются механизмы народной дипломатии, связанные с культурным обменом, образованием, туризмом, диалогом молодёжи и деятельностью институтов гражданского общества. Рассматриваются возможности развития сотрудничества на основе общего исторического наследия и духовных ценностей народов Центральной Азии. Предлагаются практические рекомендatsii, направленные на укрепление взаимного доверия между народами.

Ключевые слова: Глобализация, народная дипломатия, диалог между народами, взаимное доверие, межкультурные отношения, Центральная Азия, культурный обмен, социальная интегratsiя.

Abstract. The article analyzes the role of people-to-people diplomacy in strengthening socio-cultural rapprochement, mutual trust, and solidarity among peoples in the context of globalization. It explores the mechanisms of people-to-people diplomacy related to cultural exchange, education, tourism, youth dialogue,

DOI: 10.5281/zenodo.24240471

and the activities of civil society institutions. The article examines opportunities for developing cooperation based on the shared historical heritage and spiritual values of the peoples of Central Asia. It also puts forward practical recommendations aimed at strengthening mutual trust among peoples.

Keywords: globalization, people-to-people diplomacy, dialogue among peoples, mutual trust, intercultural relations, Central Asia, cultural exchange, social integration.

Kirish. Globallashuv jarayonlari zamonaviy dunyoda davlatlar va jamiyatlar o‘rtasidagi aloqalarni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi, xalqaro migratsiya, ta’lim va turizm aloqalarining kengayishi turli xalqlar vakillarining bir-biri bilan muloqot qilish imkoniyatlarini oshirmoqda. Biroq axborot almashinuvining tezlashishi har doim ham xalqlar o‘rtasida o‘zaro tushunish va ishonchning mustahkamlanishiga olib kelmaydi. Madaniy farqlarni noto‘g‘ri talqin qilish, stereotiplar, asossiz tasavvurlar va axborot makonidagi salbiy qarashlar jamiyatlar o‘rtasidagi masofani saqlab qolishi mumkin.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev “Dunyoda globallashuv, beqarorlik va qarama-qarshilik kuchayib borayotgan sharoitda aynan yaqin va o‘zaro manfaatli hamkorlik barqaror rivojlanish va taraqqiyotga erishish, tinchlik va xavfsizlikni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi”, -deb ta’kidlagan edilar[1. -B. 238].

Bunday sharoitda xalq diplomatiyasi xalqaro munosabatlarning ijtimoiy asoslarini mustahkamlashga xizmat qiluvchi muhim mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi. Uning asosiy xususiyati davlatlararo rasmiy muzokaralardan tashqarida, xalqlar vakillari, olimlar, yoshlar, ijodkorlar, jamoat tashkilotlari va madaniy muassasalar o‘rtasida bevosita aloqalarni rivojlantirishdan iborat. BMTning sivilizatsiyalar muloqotiga oid yondashuvlarida ham o‘zaro anglashuv, madaniy xilma-xillikni hurmat qilish va xalqlar o‘rtasida ishonchni mustahkamlash tinchlikni ta’minlashning muhim shartlari sifatida qaraladi [2].

Maqolaning maqsadi globallashuv sharoitida xalq diplomatiyasining ijtimoiy mexanizmlarini tahlil qilish hamda xalqlar o‘rtasidagi yaqinlashuv va o‘zaro

Xalq diplomatiyasini davlatning rasmiy tashqi siyosatiga qo‘shimcha bo‘lgan, turli mamlakatlar jamiyatlari o‘rtasida bevosita muloqot va hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan ijtimoiy munosabatlar tizimi sifatida talqin qilish mumkin. Uning natijadorligi nafaqat o‘tkazilgan tadbirlar soni, balki odamlarning boshqa xalqlar haqidagi tasavvurlari, o‘zaro munosabati va hamkorlikka tayyorligidagi o‘zgarishlar bilan ham belgilanadi.

Xalq diplomatiyasining birinchi muhim mexanizmi madaniyatlararo muloqotdir. Turli xalqlarning milliy bayramlari, san’ati, musiqasi, adabiyoti, urf-

odatlari va an’analarini o‘rganish insonlarda boshqa madaniyatlarga nisbatan qiziqish va hurmatni shakllantiradi. Bunda madaniy tadbirlar faqat milliy qadriyatlarni namoyish etish bilan cheklanmasdan, xalqlar o‘rtasida o‘zaro tajriba almashish va umumiy jihatlarni anglash imkonini berishi lozim. YuNESKO madaniyatlararo muloqotni ijtimoiy birdamlikni mustahkamlash, tafovutlarni konstruktiv boshqarish va tinch-totuv yashashni rivojlantirish vositasi sifatida e’tirof etadi [3].

Ikkinchi mexanizm ta’lim va yoshlar almashinuvidir. Turli mamlakatlar yoshlarining qo‘shma ta’lim dasturlari, ilmiy loyihalar, talabalar forumlari va ko‘ngillilik tashabbuslarida ishtirok etishi ularning boshqa xalqlar hayotini bevosita anglashiga yordam beradi. Bunday tajriba shaxsiy muloqot doirasini kengaytirib, milliy va madaniy farqlarni qarama-qarshilik manbai emas, balki o‘zaro boyish imkoniyati sifatida qabul qilishga sharoit yaratadi.

Uchinchi mexanizm turizm va gumanitar aloqalardir. Tarixiy shaharlar, muqaddas qadamjolar, madaniy meros ob’ektlari va an’anaviy hunarmandchilik bilan tanishish xalqlarning umumiy tarixiy xotirasi haqidagi bilimlarni boyitadi. Ayniqsa, qo‘shni mamlakatlar o‘rtasidagi madaniy sayohatlar, oilaviy va jamoaviy aloqalar, san’at va adabiyot sohasidagi hamkorlik ijtimoiy yaqinlashuvni kuchaytirishi mumkin.

To‘rtinchi mexanizm ommaviy axborot vositalari va raqamli kommunikatsiyadir. Ijtimoiy tarmoqlar, elektron platformalar va raqamli madaniy loyihalar orqali xalqlar bir-birining kundalik hayoti, muammolari va yutuqlari haqida bevosita ma’lumot olish imkoniga ega. Biroq raqamli muhitda noto‘g‘ri axborot va salbiy stereotiplar ham tez tarqalishi mumkin. Shu sababli xalq diplomatiyasida ishonchli axborot manbalari, qo‘shma media loyihalar va turli jamiyatlar vakillari ishtirokidagi ochiq muloqotni rivojlantirish muhimdir. BMTning Sivilizatsiyalar ittifoqi ham ta’lim, yoshlar, ommaviy axborot vositalari va migratsiya sohalarini madaniyatlararo tushunishni kuchaytirishning asosiy yo‘nalishlari sifatida belgilaydi [4].

Markaziy Osiyo xalqlari umumiy tarixiy xotira, madaniy an’analar, til va turmush tarzidagi yaqinlik, savdo aloqalari hamda asrlar davomida shakllangan qo‘shnichilik munosabatlari bilan o‘zaro bog‘langan. Bu omillar xalq diplomatiyasini rivojlantirish uchun muhim ijtimoiy asos hisoblanadi. Ayni paytda tarixiy yaqinlikning o‘zi barqaror hamkorlikni kafolatlamaydi. Ushbu imkoniyatdan samarali foydalanish uchun xalqlar o‘rtasida muntazam muloqot va amaliy hamkorlikni yo‘lga qo‘yish zarur.

Markaziy Osiyoda xalq diplomatiyasini rivojlantirishning muhim yo‘nalishlaridan biri umumiy madaniy merosni birgalikda o‘rganish va targ‘ib

etishdir. YuNESKOning Markaziy Osiyoda nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilishga qaratilgan mintaqaviy loyihalari Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston va O‘zbekiston o‘rtasida tajriba almashish, madaniy xilma-xillikni qadrlash va madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga xizmat qilgan [5]. Bunday tajriba madaniy merosni alohida davlatlarning yopiq boyligi sifatida emas, balki xalqlar o‘rtasidagi o‘zaro anglashuvni kuchaytiruvchi umumiy imkoniyat sifatida ko‘rish muhimligini ko‘rsatadi.

Shuningdek, mintaqadagi oliy ta’lim muassasalari, ilmiy markazlar, ijodiy uyushmalar va yoshlar tashkilotlari o‘rtasida doimiy hamkorlik tarmoqlarini shakllantirish maqsadga muvofiq. Masalan, Markaziy Osiyo yoshlari uchun qo‘shma tarixiy-ma’rifiy ekspeditsiyalar, madaniyatlararo muloqot maktablari, adabiyot va san’at festivallari, talabalarning qisqa muddatli almashinuv dasturlarini tashkil etish mumkin. Bu tadbirlar bir martalik uchrashuvlardan farqli ravishda, barqaror shaxslararo aloqalarni shakllantirishga xizmat qilishi kerak.

Xalq diplomatiyasining yana bir muhim jihati mahalliy jamoalar ishtirokini ta’minlashdir. Hamkorlik faqat poytaxtlar yoki yirik madaniy markazlar bilan cheklanib qolmasligi lozim. Chegaradosh hududlardagi mahallalar, tadbirkorlar, hunarmandlar, ta’lim muassasalari va fuqarolik jamiyati tashkilotlari o‘rtasida amaliy aloqalarni kuchaytirish xalqlar o‘rtasidagi yaqinlikni kundalik hayot darajasida mustahkamlaydi.

Xalq diplomatiyasining ijtimoiy samaradorligini oshirish uchun, avvalo, uning tashkiliy shakllarini muntazam va natijaga yo‘naltirilgan tizimga aylantirish zarur. Buning uchun quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin.

Birinchidan, Markaziy Osiyo mamlakatlari o‘rtasida «Xalqlar muloqoti» doimiy platformasini shakllantirish lozim. Unda yoshlar, olimlar, jurnalistlar, san’atkorlar, tadbirkorlar va jamoat tashkilotlari vakillari ishtirok etib, umumiy muammolarni muhokama qilishi va qo‘shma tashabbuslar ishlab chiqishi mumkin.

Ikkinchidan, xalq diplomatiyasi dasturlarida bevosita shaxslararo muloqotga ustuvor ahamiyat berish kerak. Chunki boshqa xalq haqidagi tasavvur faqat axborot orqali emas, balki birgalikdagi faoliyat, tajriba almashish va hamkorlik jarayonida ham shakllanadi.

Uchinchidan, umumiy tarixiy va madaniy merosni o‘rganish bo‘yicha qo‘shma ilmiy-amaliy loyihalarni kengaytirish maqsadga muvofiq. Bunda tarixiy voqealarni xolis o‘rganish, turli xalqlarning hissasini e’tirof etish va madaniy xilma-xillikka hurmat bilan yondashish muhimdir.

To‘rtinchidan, xalq diplomatiyasi samaradorligini baholash uchun amaliy mezonlarni joriy etish zarur. Jumladan, qo‘shma loyihalarning davomiyligi, ishtirokchilar o‘rtasidagi aloqalarning saqlanishi, qayta tashkil etiladigan hamkorlik

tadbirlari va ishtirokchilarning o‘zaro ishonch hamda madaniyatlararo munosabatlarga oid qarashlaridagi o‘zgarishlar baholash mezonlari sifatida qo‘llanilishi mumkin.

Beshinchidan, raqamli xalq diplomatiyasini rivojlantirish, ko‘p tilli axborot resurslarini yaratish va yoshlar ishtirokida qo‘shma media mahsulotlar tayyorlash zarur. Bu xalqlar haqidagi bir yoqlama tasavvurlarni kamaytirish va turli jamiyatlar o‘rtasida ochiq muloqotni kengaytirishga yordam berishi mumkin.

Xulosa. Globallashuv sharoitida xalq diplomatiyasi xalqlar o‘rtasidagi ijtimoiy-madaniy aloqalarni rivojlantirish, o‘zaro tushunishni chuqurlashtirish va ishonchni mustahkamlashning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Uning o‘ziga xosligi shundaki, xalqaro munosabatlarning ijtimoiy asoslari faqat davlatlar o‘rtasidagi rasmiy kelishuvlar orqali emas, balki insonlarning bevosita muloqoti, umumiy faoliyati va o‘zaro tajriba almashinuvi orqali ham shakllanadi.

Tahlillar asosida xalq diplomatiyasining samaradorligi uchta o‘zaro bog‘liq omilga tayanishini ta’kidlash mumkin: bevosita shaxslararo muloqot, umumiy manfaatlarga asoslangan hamkorlik va muntazam ijtimoiy aloqalar. Ushbu omillarni ta’lim, madaniyat, turizm, raqamli kommunikatsiya va fuqarolik jamiyati institutlari faoliyati bilan uyg‘unlashtirish xalqlar o‘rtasida barqaror ishonchni shakllantirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Markaziy Osiyo sharoitida xalq diplomatiyasini rivojlantirish umumiy tarixiy-madaniy merosni asrab-avaylash, yoshlar aloqalarini kengaytirish, chegaradosh hududlar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish va xalqlar o‘rtasidagi bevosita muloqotni muntazam tashkil etishni talab qiladi. Shu ma’noda, xalq diplomatiyasi mintaqaviy hamkorlikning faqat qo‘shimcha yo‘nalishi emas, balki uning ijtimoiy ishonch va o‘zaro anglashuvga asoslangan barqarorligini ta’minlashga xizmat qiluvchi muhim mexanizmdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoev Sh.M. 4-tom. Milliy tiklanishdan-milliy yuklanish sari. M 54 – Toshkent: «O‘zbekiston» NMIU, 2020. – B.238.
2. United Nations General Assembly. *Global Agenda for Dialogue among Civilizations*. Resolution A/RES/56/6. – New York: United Nations, 2001.
3. UNESCO. *Intercultural Dialogue: Towards More Cohesive and Peaceful Societies*. – https://www.unesco.org/en/interculturaldialogue.
4. United Nations Alliance of Civilizations (UNAOC). *Overview on the United Nations Alliance of Civilizations*. https://www.unaoc.org/resources/overview-on-the-unaoc/.
5. UNESCO. *Strengthening National Capacities for Effective Safeguarding of Intangible Cultural Heritage in Central Asia*.

https://ich.unesco.org/en/projects/strengthening-national-capacities-for-effective-safeguarding-of-intangible-cultural-heritage-in-central-asia-00270.